

ULUSLARARASI BAKALORYA PROGRAMI

TÜRKÇE A DERSİ BİTİRME TEZİ

“KAÇIŞ”TA DUYGU DURUMLARI

Sözcük Sayısı: 3946

Araştırma Sorusu: Ayla Kutlu'nun Kaçış adlı yapıtındaki figürlerin duygu durumlarını belirleyen sorunsallar hangi dil ve anlatım özellikleri ile aktarılmıştır?

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ.....	2
2. FİGÜRLERİN DUYGU DURUMLARI ÜZERİNDEN ANLATILAN İZLEKLER.....	5
2.1 Kaçış.....	5
2.2 Bunalım.....	8
2.3 Yabancılaşma.....	12
2.4 Sorgulama.....	13
2.5 Yalnızlık.....	15
3. SONUÇ.....	16
4. KAYNAKÇA.....	18

1. GİRİŞ

Kaçış, kişinin kendi farkındalığı ile meydana getirdiği bir davranış biçimi olmasa da kendisi için olumsuz olabilecek tüm duygu ve olayları yaşamamak için insanoğlunun özünde olan ve neslini devam etmesini sağlayan önemli dürtülerden birisidir. Kaçmak her ne kadar kulağa çok önemli ve iyi bir özellik gibi görünse de insanlığın ve yaşamın gelişimi ile kaçış hayati bir dürtü olmaktan çıkmış; korku, kaygı, muvaffakiyetsizlik gibi duygu ve olaylardan zahmetsiz bir biçimde kurtulmaya yarayan bir dürtü olmuştur ancak ara sıra iyi sonuçlar getirse bile çoğu zaman olumsuzlukla sonuçlanmıştır. Kısaca kaçış, insanın beğenmediği yaşamı, hissiyatları ve olayları geride bırakmak için gerçeklikten uzaklaşarak kendi gerçekliğinden soyutlanarak yeni bir tutamak arayışı olarak açıklanabilir.

Ayla Kutlu Türk Edebiyatının yakın zamanlarında boy gösteren, saygın öykü ve roman yazarlarından. Kendisi kadınlar başta olmak üzere orta sınıf insanların yaşamlarını ve sorunsallarını eserlerinde konu alır. Eserlerinde kişisel psikolojik olayları anlatırken Türk insanların yaşadığı tarihsel ve toplumsal gelişmeleri de aktarır.

Ayla Kutlu'nun yayımlanan ilk romanı olan Kaçış'ta, düşünsel ve ideolojik özgürlüklere getirilen kısıtlamalar, adalet/yargı sisteminin eleştirileri ve psikolojik durumlar işlenmiştir. Bu anlamda bir dönem romanı olarak değerlendirilen Kaçış'ta, bireyin yaşam macerasını, kültürel eğilimlerini ve modernlik deneyimlerini görmek mümkündür. Bilindiği gibi Türk romanında genellikle bireyin gelenek-modern arasındaki bocalaması ve ikilemi, bu ikilemi en çok yaşayan aydınlar üzerinden anlatılmıştır. Kutlu da romanında modernlik ve geleneksellik arasında bocalayan, yerleşik değer yargılarını tartışmaya açan Türk aydınının zihniyetini ve yaşadığı buhranı ele alır.

Ayla Kutlu'nun Kaçış adlı yapıtı 1900'lü yıllarda geçmiş, Türkiye Cumhuriyeti tarihinin ilk askeri darbesinin öncesinde yaşanan zorlu yılların, yozlaşmış bürokrasinin, haksız yere hapse atılan insanların olduğu zorlu bir dönemi anlatmıştır. Bu dönemi Ayla Kutlu yapıtta konumlandığı birbirine tutulan aydın karakterlerin “aşk” teması ile okuyucuya aktarmıştır. Yapıttaki bireyler çelişkilerinden, hayatlarının karmaşık yapısından ve modernleşmenin nesnelere olmaktan “kaçarak” öznelleşmek isteyip kendi kimliklerini kazanmaya çalışmışlardır. Ancak dönemin dayatmasından, gereksinimlerinden, gelenek uyumsuzluğundan ve aşkın da etkisi ile çoğu zaman kaçma konusunda kararsız olurlar. Zamanla artan bu kararsızlık yapıttaki bireyleri geri dönüşü olmayan olumsuzluklara sürükler. Yapıt daha çok Ayhan ve Üstün karakterleri üzerinden işlense de Ceren, Cahit, Ahmet gibi yan karakterlerin de olay örgüsüne etkisi mevcuttur. Ayhan ve Üstün'ün toplumdan ve toplumun ürettiği yapıdan kendilerini soyutlamaları ve kaçmaları, aşk temasının da bireyler üzerinde yıkıcı etkiler bırakması üzerine karakterlerin bir felakete sürüklenmesi konu edinilmiştir.

Ayla Kutlu Kaçış'ta sıradan bir öykü anlatım tekniği kullanmak yerine çağdaştırılmış bir roman duyarlılığı ile karakterlerin düşüncelerini, isteklerini, hedeflerini okuyucunun aklında canlandırmayı hedeflemiş, yapıtta çoğul anlatıcı ve çoğul bakış açısı kullanılsa da kişilerin tüm düşüncelerine hakim olunmasıyla tanrısal bakış açısı da kullanılmıştır. Anlatımda kişilerin mektuplaşması, eski anıların göz önüne getirilmesi mektup, bilinç akışı, iç monolog, iç diyalog, geriye dönüş gibi teknikler yoğunlukla kullanılmıştır. Ayla Kutlu bu yapıttaki dili hemen hemen tüm yapıtlarında görüleceği üzere özenli, açık ve kısa cümlelerle kurmuştur. Yabancı kelimelere çok yer vermemiş, çoğu zaman Türkçe kelimeler kullanmıştır. Öyküleyici bir anlatım olması üzerine eylemleri daha çok kullanmış, uzamın ve yaşanan olayların okuyucuda daha rahat anlaşılması ve zihninde canlandırabilmesini amaçlanmış, betimleme tekniğini kullanmıştır.

Ayla Kutlu'nun Kaçış adlı yapıtı anlatım teknikleri ile güçlendirilmiş, iyi yapılandırılmış bir olay örgüsüne sahip olmakla beraber bu olay örgüsü sayesinde IB kavramlarını da kapsamaktadır. Yapıttaki karakterlerin kimlik bunalımında olmaları, toplumda bir kimlik çatışma durumu yaşanması ve karakterlerin kendi kimliklerini arama çabası kimlik kavramını; Türk kültürünün karakterlere ve olay örgüsüne olan etkisi, toplumun yaygın değerlerinin karakterlerin değerleri, inançları ve tutumları ile çelişki içinde olması ve yapıtın belirli bir kültürel ve edebi bağlamın metinde içerilmesi ve onun ile etkileşimine yer verilmesi kültür kavramını; Ayla Kutlu'nun karakterler üzerinden okuyucu ile iletişime geçmesi, kullandığı sade, Türkçe kelime ve anlatım tekniklerinin tercihi ile bu iletişimi kolaylaştırması iletişim kavramını; kendi hayatından esinlenerek yazdığı bu yapıtta kendi görüşlerini farklı bakış açıları ile yansıtması bakış açısı kavramını ve son olarak ürettiği bu edebi yapıtın 20. yüzyılı gerçekçi bir biçimde yansıtması temsil kavramını kullandığının göstergesidir.

Bu yapıtın seçilmesindeki amaç 20. yüzyılın etkisindeki Türkiye'de ilk kez yaşanacak olan askeri darben öncesi yozlaşmış bir bürokrasi sisteminin, sebepsiz yere işten atılan insanların olduğu bir ortamda yaşanan zorlukların etkilerinin merak edilmesidir. Bununla beraber liberal bir ekonominin ve Amerikan etkinliğinin hâkim olduğu ülkede yaşayan aydınların yaşadığı zorlu, acımasız bir yaşamda bir de birbirlerine gönül vermeleri sonucu yaşanan zorluklardan kaçmalarının etkileri de incelemeye değer görülmüştür. Kaçış kavramı ile yapıtta etkisi olan bunalım, yabancılaşma, iletişimsizlik, kendini ve etrafını sorgulama, kuşku, yalnızlık, çaresizlik, korku, belirsizlik kavramlarının da karakterler üzerinde etkisi bulunmaktadır. Bu edebiyat tezinin amacı ise bu kavramların karakterlere etkisini, olay örgüsüne yansımalarını, yozlaşmış bürokrasi yapısının, din ve değerlerin karaktere yansımalarını çözümlenektir. Bu anlamda bu çalışmada kaçış, bunalım, yabancılaşma, sorgulama, yalnızlık izlekleri ve yapıtta işlenen IB kavramlarından

kimlik, kültür, iletişim, bakış açısı, temsil kavramları ve yazarın yazınsal tercihleri aracılığıyla incelenecektir.

2. FİGÜRLERİN DUYGU DURUMLARI ÜZERİNDEN ANLATILAN İZLEKLER

2.1 Kaçış

Kaçış kavramı insanın var olduğu ve yaşadığı somutlanmış ve soyutlanmış ortamdan, kendi gerçekliğinden uzaklaşarak yeni bir tutamak arayışına girmek ve o tutamağa sığınmak olarak nitelendirilebilir. Yapıtın isminde de kullanıldığı üzere kaçış izleğinin yapıtın yapısında ve olay örgüsünde önemli bir rol oynaması, anlamsal ve olaysal bağlamda ana izlekler ile bir bağ kurması amaçlanmıştır. Yapıttaki karakterler eser boyunca belirsizlik ve karmaşa duyguları nedeniyle kaçış isteği tarafından tetiklenmiş, bunun etkisiyle çevrelerinden ve buldukları toplumdan kaçma ve uzaklaşma güdüsünde bulunmuşlardır. Bu güdüler bazen yalnızlaşmayı, bazen ise başka bir kişiye sığınmayı sağlar. Yapıtın karakterlerinden Üstün'ün ciddi ilişki yaşamak istememesi, insanlara bağlanamaması yüzünden Ayhan ile ilişkiye girmekten çekinmesi, siyasi baskı yüzünden endişelenmesi üzerine ülkeden kaçması, Ayhan'ın terk edilmesi üzerine yaşadığı acı ve yalnızlık duygularından kaçmak için Cahit ile evlenerek ona sığınması bu duruma örnek olarak verilebilir. Ayrıca bu sığınma sürecinde istediği huzuru hayatında bulamayıp Cahit'ten uzaklaşması ve boşanması da bu bağlamda okunabilir. Karakterlerin kendi içinde ve çevresinde yaşadığı kimlik karmaşası ve iletişimsizlik, kaçış bağlamında bu figürlerin hayatları üzerinden işlenir.

Yapıtın olay örgüsü boyunca baş karakter Üstün, sosyalist görüşlü bir akademisyen olarak kurgulanmıştır. İsmi politik olaylarda geçtiği için endişelenmektedir. Ayhan ile çalıştığı

üniversitenin farklı bir bölümünde karşılaşarak ani bir yakınlaşma yaşayan Üstün, kendisi ile duygusal bir bağ kurmaya başlamıştır. Fakat Üstün, Ayhan'a olan duygusal bağın erken safhalarında tam farkında değildir. Tanışmaları ardından belirli bir süre geçtikten sonra, Üstün bu bağın farkına varır ve duygusal bağlamda herhangi bir kişiye bağlanmak istemediğinden Ayhan'dan uzaklaşmak ister. Bağlanma, âşık olma, evlenme, aile kurma gibi kavramlar onun hayat felsefesine ters düşmektedir.

Ayla Kutlu kahramanların duygularını, düşüncelerini olay örgüsü süresince etkin bir biçimde anlatmak için iki bakış açısına başvurmuştur. *“Kırpıklarını kırıştırdı. Dödüğünü kesik kesik öttürerek alanı dolaşan, sonra PontNeuf'e doğru uzaklaşıp giden polis arabasının arkasından baktı”* (Kutlu, 5) sözleriyle yapıta başlarken ilahi bakış açısı kullanan, Ayhan'ın duygularını, düşüncelerini etkili bir biçimde okuyucuya iletmek için karakterin iç çatışmalarını iç monolog tekniği kullanarak anlatan yazar, aynı zamanda kahraman bakış açısını kullanır; *“Oysa, soğukkanlılıkla sağduyularını kullanarak konuşmaları, ikisini de kırmayacak bir çözüme varmaları zorunlu. Şimdi Cahit'le bunu yapmaları olanaksız. Dönüp yatak odasına giriyor. Dışarıda Cahit'in sesi soluğu çıkmıyor. Sanki ses çıkarmamaya hükümlüymüşler gibi, ikisinin de aynı anda soluklarını tuttuklarını sanıyor Ayhan”* (Kutlu, 78).

Yapıtın başında baskıcı yapı, eğitimi ve politik düşünceleri yüzünden tutuklanma korkusu ile Paris'e kaçan Üstün, Fransa'da yaşadığı dönem esnasında meydana getirdiği kaçışın altında yatan nedenleri sorgulamaya başlar. Her ne kadar bu kaçışın sebebi tutuklanma korkusu olsa da aslında kaçışının bir sebebi de Ayhan'dan uzaklaşma isteğidir. Her ne kadar bunu kendisi de fark etse de kendine çeşitli bahaneler bularak kendini avutmaya çalışır. Gerçekte duygusal bir ilişki kurmaktan çekindiği için Ayhan'dan kaçmıştır. Üstün'ün Türkiye'den gitmesinin sebebi sadece akademik anlamda değil, aynı zamanda Ayhan ile olan ilişkisinden dolayı korkması ve

kendi zayıf noktalarıyla başa çıkmak için ondan uzak durma amacıyla aşktan kaçması, uzaklaşması üzerinden yorumlanabilir. Bunun yanında Üstün Türkiye'yi terk ettikten sonra Mireille ile tanışmıştır fakat kendisi Ayhan ile duygusal bir bağ kurmuşken, Mireille ile böyle bir ilişki yaşamamıştır. Ayhan ile kıyaslandığı zaman Mireille ile çok daha yüzeysel bir bağ kurmuştur. Mireille, Üstün'ün Ayhan'ı unutmak için bağ kurduğu bir kişi olarak anlatılmıştır.

Yapıtın ana karakterlerinden kaçış hissine kapılanlar arasında Ayhan'da yer almaktadır. Yakınlarından uzakta üniversiteye devam eden Ayhan, kendi kendine yaşar ve zorluklarla kendi başına mücadele eder. Ayhan'ın yaşadığı zorluklar sırasında yaşadığı yalnızlık, yoğun duyguları yaşadığı bölgenin kültürü ile bütünleşerek kimliği ile ilişkilendirilebilir. Yapıtta Üstün'ün Türkiye'yi terk etmesi Ayhan'ı bir anda yalnız bırakmış, çok zaman geçmeden bu yalnızlıktan kurtulmak için Cahit'i çok sevmese bile onun kendisini sevmesi üzerine Cahit ile hayatını birleştirme kararını alır. Sevdiği adamı unutmak, kendini teselli etmek ve yalnız kalmamak için Ayhan evliliği kabul eder. Bu bağlamda Cahit ile beraber olarak, onunla zaman geçirerek Üstün'ü unutmaya çalışır. Fakat Cahit ile beraber olduktan sonra Üstün'ü kafasından çıkaramaz ve evlilikleri esnasında Üstün'ü düşünmeye devam eder. Cahit ile evli olsalar bile Üstün'ü unutamadığı için Cahit ile ayrılmak ister ve bunun için Cahit'i kendisinden soğutmaya çalışır ve ona mesafeli davranır: *“Cahit'i hırpalıyorum. Gözlerinin içine bakarak dinlemiyorum kendine sorun ettiği şeyleri. Sevişirken bile gözlerimi kapatıyorum. Bu kapatmanın hoşnutluktan olmadığını biliyor. Kendisinden kaçtığımı anlıyor.”* (Kutlu, 31-32). Ayhan Cahit ile olan birlikteliğini Üstün'den kaçmak için kullanmış, fakat bu evlilik esnasında ve sonrasında kimliği genelinde eskisinden daha içine kapanık, soğuk, herkesten uzaklaşmış birine dönüşmüş, hatta en yakın arkadaşı ile de görüşmemiştir. Yapıtın ilerleyen bölümlerinde de Ayhan, bu duyguları, özellikle de kaçış isteğini sürdürmüştür.

Yapıtta yer alan figürlerden biri olan Ceren’de, Ayhan gibi, kaçış isteğini içinde barındırmaktadır. Ahmet’le evliliğini sürdüren Ceren çocuk sahibi olmamaktan kaynaklı bir eksiklik hisseder. Bu durumu yoğun bir biçimde yaşamamak ve etkilenmemek amacıyla arzularından, kendisinden uzaklaşır ve kendini teselli edebileceği şeylerin ardına gizlenir. Yapıtta anlatılan kaçış izleği, bir sığınma arayışı, insanın kendi kimliğinden uzaklaşması bağlamında yorumlanabilir. Çoğu zaman, yapıt karakterleri olumsuz durumlardan kaçmak ve kendilerine bir sığınak bulmak için kaçmak isterler. Bu sığınabilecekleri limanı veya kendilerini rahat hissedebilecekleri biri olan hayat arkadaşını ararlar. Fakat yapıtta kaçma gereksinimi çoğu kez olumsuz sonuçlar doğurur. Yapıtta figürlerin herhangi bir şeye aidiyet duygusu taşıyamamaları, birbirlerinden kendilerini uzaklaştırmaları bireylerin kimlik kargaşasını ve kendi kimliklerinden kaçmaları sorunsallarını yansıtması açısından önemlidir. Diğer taraftan karakterlerin yoğun olarak iç dünyasının anlatıldığı yapıtta, yazar okuyucuya sadece anlatmak yerine betimlemiş, iç diyalog, iç monolog, bilinç akışı gibi anlatım teknikleri kullanmıştır. Ayrıca yabancı kökenli sözcüklerden uzak durmuş, günümüz Türkçesini kullanmaya özen göstermiştir.

2.2 Bunalım

Yapıtın ana konularından biri olan bunalım, bir bireyin deneyimlediği olumsuzluklar ve talihsizlikler yüzünden karamsar düşünmesi ve mutsuzluğun yoğunlaşmasıyla birlikte meydana gelen psikolojik rahatsızlık olarak açıklanabilir. Yapıt içinde bunalım, aralıklı zamanlarla yoğun panik ataklar geçiren Ayhan'ın ve Üstün'ün geçmişine dair pişmanlık ve vicdan azabı gibi unsurlarla yansıtılır. Etrafindakiler sebebiyle büyük ölçüde özgüvenini kaybeden Ayhan, depresyon ile büyük bir umutsuzluğa kapılır ve kaygılanmaya başlar. Bu kaygı yoğun bir kırılma, karmaşa gibi duygular hissetmesine sebep olur. Ayhan, verdiği kararlardan dolayı yaptığı hatalarla başa çıkamadıkça içindeki ikilemler artar ve yaşamını düzene sokamaz. Yapmak

istediklerini gerçekleştirmediği için kendini bunalım duygusunun içinde bulur. Sözelimi bu düşüncesiyle Ayhan, Cahit'le evliliği sırasında kendisini ne kadar yalnız hissettiğini fark eder ve gelecekteki yaşamının ne olacağı konusunda büyük bir korku hisseder: *“Herkesin şöyle ya da böyle düzeni kuruldu. Bense hiçbir şey yapmıyorum ya da yapamıyorum. Tam duruldum dediğimde bir rüzgâr çıkıyor. Başkaları algılamalarını akıllı uslu bir yerlere yerleştiriyorlar. Düzenli evleri gibi, düzenli iç yapılarıyla. Oysa ben? Karmakarışığım. (...) İtiyorum herkesi. Şu rüzgâr gibi... Yakınımdaki her şeyi çevirerek, kaydırarak, yerlerinden kopartarak, en kötüsü de sonunda ne yapacağımı bilmeyerek...”* (Kutlu, 28). Verilen kesitte de görüldüğü üzere yazar karakterlerin içinden geçen düşünceleri şiir havası katarak, devrik cümleler ve üç noktalar kullanarak karakterlerin yaşadıkları duyguları yoğun bir biçimde okuyucuya aktarmıştır. Ayrıca okuyucunun iç monologları anlaması ve yorumlaması için de yazar bu kesitleri sohbet havasında sunmuştur.

Ayhan, Üstün tarafından yarı yolda bırakılıp Paris'e kaçmasında sonra kendisini duygusal bir boşluğun içinde bulur ve genel olarak yaşadığı olaylardan, durumlardan, duygu ve düşüncelerden kaçmak ister. Ayrıca bu kaçış düşüncesi Ayhan'ı bazen intihar düşüncesine de sürükler. Ayhan, psikolojik bir çöküntü yaşadktan sonra, kimlik bunalımı ve belirsizliğiyle birlikte baskı altında olduğunu hisseder. Kendi çözümünü ölümden bulur: *“Ölümü özledim. Doğru. Ölüme bile o tükenmeyen duygululuğum içinde gülünç şeyler ekliyorum. Ölüm sanki bir yer bir zaman aşamasıymış gibi. Bütün bağlarımdan bütün ilişkilerimden kurtaran, sonra yeniden ve istediğim bir yaşam türü olan bir olanak sanki ölüm”* (Kutlu, 29) Ayhan, Üstün'ü unutmak için Cahit'le evlense bile, evlilik sonrası Üstün'ü unutmayı başaramaz: *“Un ufak oldum. Cahit'e tutduğumu sandım, ama onun da boynuna asılıp kendimle birlikte çekerek dibe kaydım. Hâlâ boğuluyorum”* (Kutlu, 31). Cahit'in samimiyetsizliği ve kişisel çıkarlarına yönelik

hırsları nedeniyle gerçekleşen olaylar sonrasında, Ayhan kendisini hayatından çıkarmak istemiştir. Ayrıca, Üstün'ü de unutamadığı için büyük bir huzursuzluk hisseder. Yoğun ve yorucu duygularının yanı sıra, Cahit tarafından baskılandığına dair hissiyatı da bunalıma yol açar. Yazar sade bir dil kullanmakla beraber, karakterlerin yaşadığı duyguları ve düşünceleri okuyucuya etkili bir biçimde aktarmak için karakterlerin düşüncelerini şiir havasında, kimi zaman devrik bir biçimde okuyucuya aktarmıştır.

Ayhan'ın düşünceleriyle olayların yorumlanmasını sağlayan Ayla Kutlu, bu bağlamda kahraman bakış açısı tekniğini kullanır; *“Dönüp yatak odasına giriyor. Dışarıda Cahit'in sesi soluğu çıkmıyor. Sanki ses çıkarmamaya hükümlüymüşler gibi ikisinin de aynı anda soluklarını tuttuklarını sanıyor Ayhan. Cahit'in haklı olduğu bir şey var. Bunu yadsımak olanaksız. Cahit geçen yıl boyunca Üstün'ü açıktan eleştirmede. Bunun beni kendisinden uzaklaştıracağını biliyordu. Bu özeni beni kendisine bağlamaya yetmedi”* (Kutlu, 78). Bunun üzerine yazar, Ayhan'ın bakış açısından Üstün ve Cahit'i düşünerek Cahit ile evlenmesinin sebeplerini okuyucuya aktarır.

Ayhan, Cahit'le tartıştığı yağmurlu bir gecede hissettiklerini yapıtta: *“Yağmur yağıyor dışarda. Gitgide hızlanıyor. Artık yalnız kapalı havalarda deliren bir rüzgâr ve onu kovalayan sürekli yağmurlar yağacakmış gibi geliyor Ayhan'a”* (Kutlu, 33) sözleriyle okuyucuya aktarılır. Hava durumunun yağışlı olması, Ayhan'ın iç dünyasının parçalanmışlığını, çaresizliğini ve karamsarlığını yansıtmaktadır. Ayhan, sürekli yağmur yağacakmış gibi hissetmesiyle birlikte hayatındaki olumsuzlukların sona ermeyeceğine dair düşüncesini de ifade etmektedir.

Olay örgüsünün yanında yapıtta Üstün'ün geçmişinden ötürü hissettiği pişmanlıklar Ayhan'ın iç dünyasındaki karmaşık duyguları, yaptığı hataların getirdiği pişmanlık ve vicdan azabı, yapıtın bunalım izleği etrafında ele alınır. Üstün, mahkumiyeti boyunca yaşadığı

psikolojiden dolayı geçmişte yaşadıklarını düşünmeye başlar. Hapishanedeyken duyduğu pişmanlıkların ardından, içindeki çatışmaları anlatır ve dolayısıyla duyduğu üzüntüden belirli aralıklarla bunılır. Örnek olarak, Ayhan'la arasındaki romantik bağa rağmen ciddi ilişkinin getireceği yükümlülüğün üstlenemeyeceğine inanan Üstün, korkuya kapılarak Türkiye'den gitmeye karar verir. Fakat gidişiyile beraber büyük bir vicdan azabı hisseder. Yapıtın devamında geri dönüşlerle anlatılan bölümlerde Ayhan ve Üstün arasındaki konuşmalarda, Ayhan'ın hamile olduğu ve kürtaj yaptırdığı ortaya çıkar. Üstün'ün baskısı ve isteği nedeniyle, cinsiyeti belli olan bebeği aldırmaştır. Ancak Üstün'ün ailesindeki olumsuzluklar nedeniyle, çiftin Su adını vermeyi planladığı bebekleri dünyaya gelememiştir. Bebeğin doğumu ile alakalı Ayhan'a düşüncesini sormayan ve zorla bebeği aldırma isteyen Üstün, belirli bir süre sonrası aldığı bu kararlardan pişmanlık duyar ve vicdanında ağırlaşan bir yük kendini suçlu hissetmesine neden olur. Cezaevindeyken yaptığı kötülüklerin vicdan azabı, zihninde sürekli bir ses veya çağrışım şeklinde rahatsız eder: *“Bir imgeydi. Bir korku. Daha sonra Ayhan’ın telefon edip de her şeyin çok kolay olup bittiğini söylemesinden sonradır ki Su, yaşam boyu yüreğinden çıkaramayacağı bir ağırlıkla kendini duyurmaya başladı”*. (Kutlu, 146) Kendisinin korkaklığı, egoizmi, umursamazlığı bebeğin ölümüne ve sevdiği bir kadının hayallerinin yok olmasına sebep olur. Tüm bu hisler, cezaevinde kendi başımayken Üstün'ün içini huzursuz eder ve vicdanını sorgulamasına sebep olur, önceden bulunduğu kimliğinden iğrenir, değişmek ister ve aynı zamanda bir kimlik bunalımının da içinde kendini bulur.

Üstün, cezaevinde yattığı süre boyunca Ayhan'a karşı işlediği hataların pişmanlığıyla iç hesaplaşmalar yapar ve geçmişte yaptığı haksızlıkların acısı hâlâ kalbindedir. Yapıtta odak figürün hapishanedeki ruhsal çöküntüsü ve sorunları, çevresinin atmosferinden kaynaklanan faktörlere bağlı olarak yazar tarafından anlatılır: *“Sirtını duvara dayamış, gözü demir kapıda.*

İçinde hafif bir ürperme var. Hava soğuk. Öteki tutuklular, ikili üçlü gruplar halinde volta atıyorlar bahçede. Bahçenin köşesinde kuru bir ağaç var. Taş duvarlarla çevrili küçük avluda, bir ağacın yeşerebilmesi olanaksız geliyor. Burası yaşamla ölüm arasında asılı kalmış, gerçekliklerle düş arasında yapay bir ülke. Buraya bir kez kapatılan insanın, buradan çıkırsa bile, artık eskisi gibi olamayacağı belli bir şey.” (Kutlu, 151) şeklinde kendi kendine düşünür. Bu nedenle hem bireyin düşünceleri hem de fiziksel hareketleri açısından sınırlı olduğu, güvensizlik duygusunun hâkim olduğu cezaevi, insanın kendisini sorgulama fırsatı verdiği gibi, bunalım yaratan bir mekân olarak da öne çıkmaktadır ve Üstün’ün yaşadığı kimlik bunalımında büyük bir rol oynamaktadır.

2.3 Yabancılaşma

Kaçış'ta işlenen izleklerden biri de yabancılaşmadır. Yapıtta ele alınan yabancılaşma kavramı; sosyal bağlardan kopma ya da izolasyon, kişinin bir nedenden dolayı gerçekliğiyle çelişmesi ve bunu anlayamaması durumu olarak tanımlanabilir. Yazar Kaçış'ta karakterleri, kendi benliklerinden, çevrelerinden ve toplumdan uzaklaştırarak yabancılaşma izleğini kullanmıştır. Yabancılaşma daha çok Üstün ve Ayhan karakterleri üzerinden bireylerin kimliklerinden toplumdan ve toplumsal kurumlardan uzaklaşmalarıyla ele alınır. Yazar, roman kişilerinin davranışlarını ve tepkilerini karakterlerin kimlikleriyle birlikte sunarak bu sorunun önemini vurgular. Özellikle iç konuşma, iç diyalog ve mektup gibi anlatım teknikleri, kişilerin duygu ve düşüncelerini yansıtmak için sık sık kullanılır. Yapıttaki karakterlerin yabancılaşma eğilimleri, güçsüzlük, anlamsızlık, kaygı, değersizlik, yalnızlık, küskünlük ve karamsarlık gibi olumsuzluklar üzerinden anlaşılabilir. Çoğu zaman kendilerine ve çevresindekilere yabancılaşmış olan karakterler, birçok şeyden kendilerini soyutlayarak, uzaklaştırarak hayatlarını sürdürürler. Bu karakterler aynı zamanda sonu gelmeyen bir biçimde belirsizlik, çaresizlik, mutsuzluk içinde

yaşarlar. Yapıtta yabancılaşma, Üstün'ün davranışları ve düşünceleri bağlamında incelenir. Üstün, evlilik, aile kurma gibi kavramları yadırgayan, sevgi ve aşk gibi duyguları önemsemeyen, baba olmak istemeyen, kişisel görüşleri ve bencilliği nedeniyle çevresindeki insanlara ve topluma yabancılaşmıştır. Örneğin, Ayhan'ın kendisine olan derin sevgisi ve bağlılığı göz önüne alındığında, Üstün'ün ona yazdığı mektupta aşk ve şefkat hakkında söyledikleri, kendini çevresini tanımlamak için yabancılaşma bağlamında da okunabilir: *“Bana ilk kez sevginin gücünden bahsettiğin zaman sana için için güldüğümü anımsıyorum. Sevgi, bir aldatmadan başka bir şey olamazdı. Aşk öyküleri, mutluluğu samanlıkta da elde edilebileceğine inananların düş gücünden doğmuş şeylerdi. Daha doğrusu, insanları bu yolla uyutup, uyuşturmak için kurnazca uydurulmuş tuzaklardı.”* (Kutlu, sayfa 18).

Yapıtta Ayhan'da kendini etrafından yabancılaştıran figürlerden biridir. Üstün Fransa'ya gittikten sonra insanlardan kendisini uzaklaştırır ve daha soyut bir hayat yaşar. Hayatını evinin içine sıkıştırır ve bu süre zarfı boyunca kimseyle iletişime geçmez. Yaşadığı bunalım ve hayal kırıklıkları kendisine ve çevresinde yabancılaşmasına neden olur. Bu durumu aşmak için Cahit ile evlenmeye karar verir ancak evlilik hayatında yaşadığı mutsuzluk ve kaygı, yabancılaşmayı derinleştirir. Bu bağlamda konu, geçici olarak evli olan Ayhan ve Cahit arasındaki ilişki ve çatışmanın anlatıldığı bu eserde sunulmaktadır. Cahit'le evli olmasına rağmen Ayhan, Üstün'ü unutamadığı için bu evliliği kalbinde tam olarak kabul edemez ve yaşamının önemli bir parçası olarak göremez.

2.4 Sorgulama

Sorgulama izleği kaçış, bunalım ve yabancılaşma izlekleri gibi yapıtta öne çıkan temel izleklerden biridir. Kaçış'ta karakterler, yapıtın giriş kısmından itibaren kendilerini, toplumu ve değer yargılarını sorgulayarak benliklerini ortaya koyarlar. Sorgulama izleğiyle birlikte,

karakterlerin iç dünyalarını ve bilinçaltılarını yansıtan iç konuşmalar, bilinç akışları, iç diyaloglar ve serbest çağrışımlar kullanılır. Bu şekilde okur, karakterlerin iç dünyalarına tam olarak vakıf olur. İç sorgulamalar aynı zamanda karakterlerin varoluş mücadelelerini ve kendi varoluşlarının anlamını keşfettikleri süreci de gösterir. Romandaki baş karakter Üstün, özellikle bireysel dünyasında ve sosyal hayatında ilişkileri, kararları ve siyasal fikirleri bağlamında sürekli olarak kendini sorgular. Kararlarını, tercihlerini ve davranışlarını eleştirir. Örneğin, elinde olmayan nedenlerle Paris'e gitmiş olmasına rağmen Ayhan'ı da terk ettiği için, orada bulunduğu süre boyunca bu kararını sorgulayarak genç kadının haklı olduğuna karar verir: *“Seni hep sevmek, sonra bırakıp giderek seni ve kendimi kurtaracağımı sanmak ne budalalıktı. Peki, şimdi neden dönüyorsun sana?”* (Kutlu, 10). Üstün, yaptığı hataları kabullenerek kendini sorgular. Ardından niçin geri döndüğünü anlamadığını belirterek tutarsız bir tavır sergiler. *“Ama neden, sana yazmayı düşünür düşünmez kendimi haklı çıkarmaya çalışıyorum. Dahası, bu haklılığı savunurken üstü kapalı da olsa seni suçlu çıkarma çabasındayım?”* (Kutlu, 17). Üstün'ün iç dünyasında yaptığı sorgulamalar, kendisini tanımlayamayan, belirsizlik yaşayan, kararsız ve duygusal açıdan karmaşık bir insan olarak nitelendirilebilir. Yazar, Üstün'ün cezaevinde yaşadığı duyguları geriye dönüş ve iç çözümleme tekniklerini kullanarak okuyucuya aktarır. Ayrıca Üstün'ün geçmişi düşünürken sahip olduğu kimliği yüzünden verdiği kararlardan pişman olur ve kendi içinde bir kimlik karmaşasına da girmiştir.

Yapıttaki diğer karakterlerden biri olan Ayhan da benzer şekilde, kendisini sorgulama sürecinde olan bir birey olarak tasvir edilir. Sıklıkla kararlarını ve davranışlarını gözden geçirir ve değerlendirir. Başlangıçta Ayhan, Cahit ile evlenme sebebini bilmediğini belirtir ve böylelikle ne hissettiğini ve ne istediğini tam olarak bilmediğini gösterir. Dolayısıyla Ayhan'ın gelecekte neler yapacağı ve hayatını nasıl yöneteceği öngörülemez. Örneğin, Ayhan, Cahit'ten ayrılmak

istememesinin nedenini düşündüğünde, ne zaman ortaya çıktığını hatırlamakta zorlanır. Düşünceleri çoğu zaman karmaşıktır ve davranışları arasında çelişkiler vardır. Ayhan, sık sık sorgulamalarla duygularını ifade eder. Önceden Üstün'e güvenen Ayhan, şimdi sevdiği adamın tutumlarını ve ilişkilerindeki davranışlarını sorgular. Üstün hapisanedeyken, onu görmeye giden Ayhan *“Hangi koşullar içinde olursa olsun, seni hep sevdiğimi unutmamamı istiyorum”* sözlerinde bulunan Üstün'e cevap olarak *“Neden inanmak gelmiyor içimden, neden inanmıyorum şimdi ona? Doğru mu söylüyor? Neden yalan söylesin? O hep güvendiğim değil miydi? Hiç yalan söylemedi ki bana”* (Kutlu, 226) sözlerinde görüldüğü üzere Üstün hakkındaki düşüncelerini sorgular. Karakterlerin sorgulamaları, korku ve şüphe gibi duyguların etrafında yoğunlaşır ve bireylerin duygu durumlarını anlatma konusunda önemli bir rol oynar. Ayla Kutlu, Üstün'ün ve Ayhan'ın içlerinde ve dışlarında yaşadıkları sorgulamaları hâkim bakış açısıyla anlatmış, özellikle iç çözümleme tekniğinden faydalanmıştır. Aynı zamanda karakterlerin duyguları ve düşüncelerindeki farklılıkların, değişimlerin bütün karmaşıklığıyla verilmesi bilinç akışı tekniğinin kullanıldığının da göstergesidir.

2.5 Yalnızlık

Bir insanın kendi iç dünyası ve yaşadığı dünya arasındaki ayrımı fark etmesi anlamına gelen yalnızlık, insan hissini en önemli parçalarından biridir. Yalnızlık, bazen bireyin kendi iç dünyasına çekilmesiyle sonuçlanan bir durum olarak da düşünülebilir ve bu durumda bireyin kendi özüne dönme isteği ön plandadır. Ayrıca bazı durumlarda birey, ait olduğu mekâna dönme özlemi duyar ve bu özlemi hisseder. Roman karakterleri, bazen bir kişiye ya da bir şeye bağlanarak yalnızlıktan kurtulmaya çalışırlar. Ancak istekleri gerçekleşmeyince, beklentileri karşılanmayınca da yalnız kalmayı seçebilirler. Üstün, bilim adamı olarak toplumun beklentileriyle kendisi arasında sıkışıp kalmış bir durumdadır ve bu durum yalnız hissetmesine

neden olur. Siyasi çalkantılar da onu özgür hissettiremediği gibi, yalnızlığa iter. Ayhan'ın beklentileri de onu sevdiklerinden uzaklaştırır ve sonunda Fransa'ya kaçar. Paris'te geçirdiği zamanlarda ülkesinden ve Ayhan'dan uzak kalmak, tercih ettiği yalnızlığın da etkisiyle onu mutsuzluğa iter. Bununla beraber yapıt boyunca Ayhan ve Üstün, birbirleriyle duygularını, düşüncelerini ve iç dünyalarını ifade etmek için mektuplar yazarak iletişim kurarlar. Ayhan, Üstün'ün hapse düştüğü zamanlarda onunla geçirdiği anılara sık sık dalar. Bir gün evde otururken, Üstün'ün kendisine yazdığı bir mektubu bulur. Mektupta Üstün, yalnızlık hissi içinde Ayhan'ı özlediğini ifade eder. Şehirde birlikte gezdikleri yerlerde yalnız başına oturup bir şeyler yerken onun özlemini çektiğinden bahseder: *“Karşımdaki masada çok genç bir çift oturuyor. Bütün gece boyunca, aşktan uyuyamamış gibi görünüyorlar. Kız eğilip oğlanın yanağını okşamak istiyor; oğlan benim bakışlarımdan rahatsız, başını kaçırıyor. Tedirginler. Benim yalnızlığım yüzünden. Sen yanımda olsaydın, biz onları görmezdik. Ya da sen görürdün ama, sen onlara rahatlık verirdin. Ben, onlara değen gözlerimle seni özlemezdim. Daha yirmi dört saat olmadı sende ayrılalı. Günler geçecek... Bir de sana, özlem üzerine nutuklar atıyordum. Dün... Dün ne demek? Seni çok özleyeceğim kadar seni ardına almış bir zaman parçası demek”* (Kutlu, 163-164). Yazar, iki farklı ülkede kalan karakterlerin mektuplaşmalarını okuyucunun kafasında netleştirmek amaçlı betimleyici, öyküleyici, açıklayıcı anlatım tekniklerini kullanmış, mektuplarında yalınlık ve akıcılık bulunmasına özen göstermiştir.

3. SONUÇ

Kaçış, Türkiye’de yaşanan ilk darbe öncesi siyasi olayları çalkantıları fon olarak kullanarak güncel kişisel sorun ve sorunları anlatmıştır. Bir akademisyenin deneyimine ve insan ilişkilerine dayanan bu yapıt, entelektüel ve felsefi özgürlük ile yargının sınırlarını eleştirir ve kişisel krizleri ve kafa karışıklıklarını psikolojik durumlar üzerinden ele almıştır. Ayla Kutlu’nun

Kaçış adlı yapıtında bireylerin Türkiye’de yaşanan durumlar sonrası içlerinde yaşadıkları duygu durumlarının nasıl işlendiği sorusu tezin ana konusudur. Kaçış’ta geleneksel anlatım tekniklerine başvurmak yerine çağdaş bir roman estetiği benimsenerek karakterlerin düşünceleri, istekleri ve hedefleri okuyucunun zihninde canlandırılmaya çalışılmıştır. Yapıtta, farklı bakış açılarına ve anlatıcı türlerine başvurulmuş; kişilerin iç dünyalarının okuyucuya aktarımı için mektup, bilinç akışı, iç monolog, iç diyalog, geriye dönüş gibi teknikler yoğun bir şekilde kullanılmıştır. Kaçış, sağlam bir kurguya sahiptir ve anlatım teknikleri ile desteklenmiştir. Bu kurgu, IB kavramlarına yer vererek daha da zenginleştirilmiştir. Karakterlerin kimlik bunalımı, toplumda kimlik çatışması ve kendi kimliklerini arama çabaları, yapıtta kimlik kavramının kullanıldığını göstermektedir. Türk kültürünün karakterler ve olay örgüsü üzerindeki etkisi, toplumun yaygın değerlerinin karakterlerin değerleri, inançları ve tutumları ile çelişkisi ve yapıtın kültürel ve edebi bağlamının metne dahil edilmesi, Ayla Kutlu'nun karakterler üzerinden okuyucuyla iletişim kurması, sade ve anlaşılır Türkçe kelime ve anlatım tekniklerini kullanarak kolaylaştırması, iletişim kavramının işlendiğini göstermektedir. Kendi hayatından esinlenerek yazdığı bu eserde yazarın farklı bakış açıları kullanarak kendi görüşlerini yansıtması, bakış açısı kavramının vurgulanmasını sağlamaktadır. Son olarak, 20. yüzyılı gerçekçi bir biçimde yansıtan bu edebi eser, temsil kavramının öne çıkmasına neden olmuştur. Ayla Kutlu'nun Kaçış adlı yapıtı ile alakalı tezin devamı amacındaki bir çalışmada Ayla Kutlu ile aynı dönemde yaşamış, dönemin zorluklarını kendisi gibi yaşamış ve yazısında dil kullanımı, anlatım biçimini inceleyen bir yazarın benzer bir eseri incelenerek içeriğine farklı açılardan yaklaşılabilir.

3. KAYNAKÇA

Anlatım biçimleri / Anlatım Teknikleri. DilBilgisi.net..
<https://www.dilbilgisi.net/anlatim-bicimleri-konu-anlatimi/>

Yazar Ayla Kutlu Kimdir? Ayla Kutlu'Nun Eserleri ve ödülleri. Evrensel.net.
<https://www.evrensel.net/haber/404150/yazar-ayla-kutlu-kimdir-ayla-kutlunun-eserleri-ve-odulleri>

Ayla Kutlu Kimdir? Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri. Anasayfa. (n.d.). Retrieved April 1, 2023, from <https://www.turkedebiyati.org/yazarlar/ayla-kutlu.html>

Kaçış Sendromu Nedir? Okan Üniversitesi Hastanesi
<https://www.okanhastanesi.com.tr/kacis-sendromu-nedir>

Depresyon Nedir? depresyon belirtileri Nelerdir? Güven Hastanesi.
<https://www.guven.com.tr/saglik-rehberi/depresyon-nedir-depresyon-belirtileri-nelerdir>